

PATRÍCIA TRAPERO LLOBERA

Professora titular de Teoria i Pràctica del Teatre. Directora de l'Aula de Teatre de la UIB

Teatre i ensenyament

pesar de la constatació que el teatre és un valor cultural que, legalment, ha de ser motiu de docència i investigació, trobam una sèrie d'incongruències en els plantejaments polítics educatius en torn al lloc de la pedagogia teatral, centrada en una manca de consideració del teatre com a art particular i, per tant, una llastimosa situació d'ubicació en els valors científics. Si els estudis teatrals tenen, arreu del món, una enorme importància, tot considerant aquest fenomen com a expressió cultural amb dos vessants: un de textual i un altre d'espectacular, el cas nacional i autonòmic és ben diferent. I és per això que, des de la perspectiva de professora de la matèria i directora d'una aula de teatre, ens preocupa la situació dels mecanismes teatrals en el camp de l'educació.

Sembla que la societat actual demana que l'activitat teatral s'entengui com un fet molt més ampli que el de la representació, tant des de posicions creadores com de la recepció. És evident que el primer pas que cal fer per crear un públic autènticament sensibilitzat per poder gaudir de qualsevol manifestació de l'art escènic passa pels mecanismes educatius. L'educació del públic envers el fenomen teatral no només consisteix en una tradició d'assistència als espectacles, sinó que passa per una integració en els models educatius del mecanisme diguem-ne científics i objectius de les arts escèniques. I és des del convenciment que el teatre és una necessitat comunicativa i de formació individual i col·lectiva que se n'ha d'entendre l'ensenyament com a procés.

El teatre ha d'entrar a les escoles, però no només per als estudiants, sinó també per al professorat, que en definitiva és qui té a les mans els mecanismes pedagògics adients per a la preparació dels futurs actors-tècnics-auteurs-directors-espectadors del teatre. Però aquesta entrada dins els sistemes educatius ha de tenir el nivell més elevat possible en el marc al qual pertanyen.

Així, el nostre escrit té com a finalitat última de fer palesa la mancança que observam en el tractament del teatre en els mecanismes pedagògics, des dels nivells bàsics fins als més elevats, és a dir, des dels plans d'estudis de Mestre fins a les escoles superiors d'Art Dramàtic

(ESAD), sense entrar en el tema de les escoles privades de teatre, necessàries, per altra part, per a la mobilitat i obertura dels punts de vista pràctics.

Si passam revista als mecanismes de la pedagogia teatral a les Illes, sobretot en relació amb altres disciplines artístiques com la Plàstica o la Música, observam el següent:

a) Els plans d'estudis conduents al títol de mestre¹

Els nous plans d'estudis per a l'obtenció del títol de Mestre recullen cinc especialitats: Educació Primària, Llengua Estrangera, Educació Física, Educació Infantil i Educació Musical. La descompensació que es produeix quant al nombre de crèdits entre les matèries curriculars corresponents a cada una de les titulacions i el nombre de crèdits d'assignatures suposadament relacionades amb les activitats teatrals és total: de 669 crèdits, n'hi ha 42 de teatre, tenint en compte que en els mecanismes de convalidacions dels plans antics de Mestre es produeix el pas d'Expressió Plàstica i Formació Musical (és a dir, dues assignatures de les especialitats de Ciències, Socials i Filologia) a Educació Artística i la seva Didàctica (és a dir, una assignatura de 4,5 crèdits), i per altra part, Expressió Corporal (de l'antiga especialitat de Preescolar) passa a convalidar-se per Aprenentatge i Desenvolupament Motor I (una assignatura de 6 crèdits). Sí que trobam als plans d'estudis de Mestre del centre adscrit Alberta Giménez una matèria de 6 crèdits amb el títol d'Expressió Dramàtica, si bé, curiosament, és optativa de tercer per a Llengua Estrangera i Educació Musical, però no per a Educació Primària i Infantil. En canvi, la música té un tractament absolutament diferent. En primer lloc té una titulació pròpia, la d'Educació Musical, amb les matèries i els crèdits d'aquesta especialitat, que, a més, té, dins el catàleg d'àrees de coneixement del Ministeri d'Educació i Cultura, una consideració específica. D'un total de 223 crèdits, se n'imparteixen 63,5 de matèries pròpies de la titulació.

b) El teatre a l'ensenyament primari, mitjà i secundari. La LOGSE

La situació que acabam de plantejar no passaria de ser considerada com una simple «anècdota» si no fos per la presència del teatre en l'educació primària (on la dramatització es troba integrada teòricament en l'educació artística), EGB, ESO i actual batxillerat, és a dir, l'ensenyament mitjà i secundari, tal com té en compte la LOGSE en el concepte de Taller de Teatre per a l'ESO i d'EATP de Teatre per a segon i tercer de BUP; ambdues són matèries optatives que ofereixen els departaments, sempre que es disposi de temps, però especialment de professorat «disposat» a impartir-les. Però és terriblement paradoxal el fet que la LOGSE reculli un taller de teatre, el perfil del qual suposa quasi una petita carrera d'art dramàtic, que no pot ser de cap manera impartit per un professor aliè a aquesta disciplina, ja que requereix una especialització teatral que no s'ofereix ni a les diplomatures de Mestre ni a les llicenciatures universitàries.

Tal com afirma J. Serrano Masegoso² en un paràgraf clarament expositiu de la situació del teatre en l'ensenyament:

«Porque, una vez más, la improvisación ha hecho estragos y así nos encontramos con que no se ha depurado quien debe impartir esta materia optativa y no se han tenido en cuenta ni las aptitudes del docente ni quién debe ser este docente. Y viene a ocurrir que, en los centros en que se imparte esta materia, el responsable de la misma es el docente de cualquier otra al que le faltan horas para cubrir su horario normal. Pero, ¿cuál es su cercanía al teatro?, ¿cuáles son sus conocimientos específicos?, ¿dónde se ha preparado para esta materia?, ¿qué prácticas ha realizado?... Y así hasta el infinito de interrogantes sin respuesta.»

«Para dar clases de Matemáticas, para poner una inyección... existe una capacitación concreta, incluso para cortar un filete de ternera en el supermercado de la esquina es necesario contar con un carnet de manipulador (...) No se puede diseñar un puente sin unos estudios que refrenden que se sabe hacer, pero se puede diseñar la construcción de un personaje sin estudio alguno que haya previsto preparación alguna para ello.»

Figurentheater Triangel, L'arbre de la vida, 1983

És a dir, que el MEC estipula a la LOGSE la pràctica dramàtica, però no posa els mitjans mínims per a la formació dels professorat que ha de dur-la a bon terme.

c) El teatre a les universitats

No hi ha cap dubte del grau d'interdisciplinarietat de què gaudeix el teatre, per una part, és considerat (per mecanismes de fixació formal) com una secció de la literatura, per l'altra, té relacions amb totes les disciplines artístiques que conformen l'espectacle, l'anomenada posada en escena. Aquesta complexitat, juntament amb els seculars mecanismes d'interrelació personal per a la seva adquisició i la falta de consideració social del treball teatral, es junta amb la falsa imatge que el teatre no pot ser mai considerat com una ciència i, per tant, no és suscep-

tible d'investigació i d'una docència superior de la qual sí que pareix que gaudeixen altres professions o arts.

La situació del teatre a la universitat espanyola és del tot atípica, atès el fet que a la resta de països de la Comunitat Europea, per no parlar dels països americans, hi ha la llicenciatura de Teatre, és a dir, que el teatre forma part de les màximes institucions culturals, que són les universitats: hi ha centres d'Estudis Teatral, departaments de Teatre o de Drama, entre altres unitats acadèmiques i, com a conseqüència, estudis universitaris teatrals que han servit per renovar i dignificar aquest art, des del punt de vista teòric i pràctic. A la UIB, les matèries de teatre estan incloses dins dues llicenciatures específiques, Filologia (recordem que el major nombre de perfils de teatre es troben a l'àrea de Filologia Espanyola) i Història de l'Art (ja que el teatre és esmentat com a epígraf H 330 —Història i Art— a la catalogació del Pla nacional d'I+D) amb tres assignatures: Teatre Català, Les Arts de l'Espectacle i Teoria i Pràctica del Teatre, que sumen 21 crèdits d'un total de 900.

De manera paral·lela al cas de la diplomatura de Mestre, trobam una Història de la Música a la llicenciatura d'Història de l'Art de 12 crèdits amb la qualificació de troncal de segon cycle.

El teatre a la universitat sol concretar-se en les anomenades aules de teatre, totalment diferents quant a la configuració (si bé normalment depenen dels vice-rectorats d'Extensió Universitària, per tant, són activitats extracurriculars per a alumnes i docents) i sense una definició específica que impedeix la unificació de criteris quant al seu paper a la docència de les universitats. En definitiva, les aules de teatre són, habitualment, considerades com un espai de lleure, lúdic, com a espai d'activitats teatrals i no com a espais complementaris de la formació curricular de l'alumnat universitari.

d) Les escoles superiors d'Art Dramàtic (ESAD)

Les ESAD són els centres superiors, tal com el nom indica, on l'alumne pot rebre els coneixements necessaris per poder-se dedicar a l'art teatral. Els mèrits curriculars establerts al Reial decret 754/1992, de 26 de juny, aparegut al BOE, estipula uns mecanismes d'accés als estudis que no són equiparables als mecanismes d'accés a les universitats, però sí que ho és el resultat, ja que els alumnes de totes les especialitats gaudeixen d'una titulació equivalent a tots els efectes a la d'un llicenciat. La majoria d'assignatures teòriques pertanyen a àrees de coneixement universitàries però, habitualment, no es produeix la desitjable interrelació entre ESAD-universitat. Dissortadament, no hi ha a la Comunitat Balear cap instància superior de l'ensenyament teatral i, d'aquesta manera, els possibles alumnes de teatre han de sortir, normalment, a escoles de l'àmbit de parla catalana, per poder rebre la docència d'aquest tipus d'art-professió.

Com es pot apreciar, el panorama de l'ensenyament teatral a les Illes és bastant negatiu, però, com totes les coses per fer, té un caire esperançador, i és que les persones a càrrec de les institucions pertinents (ens referim, evidentment, a les docents i a les polítiques) siguin conscients que la millora de la situació teatral a la nostra comunitat passa, indefectiblement, per una rigorositat docent i per una justa dignificació del teatre com a fet educatiu, social i cultural. Esperam que això es podrà dur a terme algun dia, si pot ser, no massa llunyà.

NOTES:

(1) Seguim en l'exposició els plans d'estudis de què disposem a la Universitat de les Illes Balears (BOE de 2 de febrer de 1993) per a cada una de les especialitats d'aquesta titulació.

(2) Catedràtic de Teatre Infantil de l'ESAD de Múrcia, al text Pedagogia y Teatro. Escuela Superior de Arte Dramático de Murcia, 1995: 18-39.

Com es pot col·laborar amb la revista de l'Institut de Ciències de l'Educació?

Les pàgines de la revista de l'Institut de Ciències de l'Educació són obertes a les col·laboracions de les persones que hi puguin estar interessades. Els professionals de tots els nivells educatius podeu fer-nos arribar les vostres experiències i opinions sobre qualsevol tema relacionat amb la pràctica educativa.

Podeu fer-ho a les seccions Panoràmica, amb articles i reflexions sobre l'educació en general, i Didàctica, explicant aquelles experiències que, bé pel caràcter innovador bé per la seva eficàcia, cregueu que cal esmentar.

Els articles han de tenir una extensió d'entre quatre i sis pàgines DIN A4, escrites a doble espai, i han de dur un títol que en sintetitzi el contingut. Cal que lliureu

dos exemplars impresos de cada treball i, sempre que sigui possible, han d'anar acompanyats de l'article en suport informàtic (preferentment en l'aplicació Microsoft Word o, si no, WordPerfect).

Si voleu col·laborar amb nosaltres, feu-nos arribar els vostres escrits a:

Revista L'Arc

Institut de Ciències de l'Educació de la UIB
C/ de Miquel dels Sants Oliver, 2
07071 Palma (Balears)
Telèfon: 17 24 80
Telefax: 17 24 01